

7. MEĐUNARODNE VLADINE I NEVLADINE ORGANIZACIJE

Danijela Jaćimović

Saradnja sa sistemom UN i njenim specijalizovanim institucijama, kao i regionalna saradnja su prioriteti Crne Gore. Saradnja sa UN je realnost i samo će se produbljivati i rasti. Regionalna saradnja je fenomen koji je imao svoje istorijske padove i uspone, ali nešto što će svakako biti obilježje Zapadnog Balkana. Ipak, kada posmatramo međunarodne odnose Crne Gore u dimenziji od jednog vijeka, nameće se saradnja prvenstveno sa Sjedinjenim Američkim Državama, kao starim centrom moći i BRIC-om kao novim centrom moći u svijetu.

7. 1. SPECIJALIZOVANE USTANOVE UN I NJIHOV ODNOS S CRNOM GOROM

Među najvažnijim međunarodnim organizacijama danas nesumnjivo su *Ujedinjene nacije (UN)* i njene specijalizovane ustanove. Ujedinjene nacije su univerzalna politička, ali i nesumljivo najveća svjetska međunarodna organizacija sa članstvom više od 190 država. Sve međunarodno priznate nacije su članice Ujedinjenih nacija, a za UN se kaže da predstavljaju udruženje vlada koje saraduju na polju međunarodnog prava.

Ujedinjene nacije su osnovane odmah poslije Drugog svjetskog rata. Prvenstveni cilj ove organizacije je bio da se buduće generacije spasu „užasa rata”. Tako da glavni ciljevi Ujedinjenih nacija su održavanje međunarodnog mira, sigurnosti i otklanjanje prijetnji miru. U članstvu Ujedinjenih nacija mogu biti samo države koje su miroljubive, koje prihvataju i mogu izvršavati obaveze iz Povelje Ujedinjenih nacija.¹

Ujedinjene nacije, može se slobodno reći, danas su ono što predviđa član 1, stav 4 Povelje Ujedinjenih nacija „središte za usklađivanje djelovanja naroda na postizanju zajedničkih ciljeva” [7.1]. Organizacija se temelji na načelu suverene jednakosti svih država članica, ispunjavanju preuzetih međunarodnih obaveza u dobroj vjeri, uzdržavanju od ugrožavanja međunarodnog mira i sigurnosti (prijetnje silom ili

¹ Povelja Ujedinjenih nacija je nastala i potpisana na prvoj konferenciji UN 1945. godine od strane 51 zemlje učesnice.

upotrebe sile protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države), učestovanju u akcijama organizacije potrebnim za održanje međunarodnog mira i sigurnosti ali i na poštovanju unutrašnjih nadležnosti država. Treba naglasiti da Ujedinjene nacije nisu samo organizacija koja treba da spriječi ugrožavanje svjetskog mira, već predstavlja okvir saradnje između zemalja i povezivanje u ekonomskom, socijalnom, kulturnom i humanitarnom planu, ali i poštovanju ljudskih prava, načela pravde i međunarodnog prava.

Struktura Ujedinjenih nacija je složena, sastoji se od 6 glavnih i cijelog niza pomoćnih organa, koje osnivaju glavni organi radi pomoći u obavljanju svojih funkcija. Glavni organi UN su: Generalna skupština Ujedinjenih nacija, Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, Ekonomski i socijalni savjet Ujedinjenih nacija, Starateljski savjet Ujedinjenih nacija, Sekretarijat Ujedinjenih nacija i Međunarodni sud pravde. Najpoznatija javna ličnost UN je generalni sekretar, koji se bira sa petogodišnjim mandatom, a od 2007. godine izabran je gosp. Ban Ki Mun iz Južne Koreje.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija jedno od pet glavnih tijela, po svojoj djelatnosti je najširi organ jer ga čine predstavnici svih zemalja članica, a ujedno je u forum gdje se može raspravljati i odlučivati o svim pitanjima koja ulaze u nadležnost organizacije u cjelini. Skupština predstavlja periodičnu diplomatsku konferenciju država članica, gdje su zemlje zastupljene delegacijama i posjeduju po jedan glas. Generalna skupština okuplja se na tri vrste zasijedanja: redovna zasijedanja koja se održavaju jednom godišnje, u pravilu u sjedištu organizacije (Njujork); specijalna zasijedanja se održavaju po potrebi, gdje se raspravlja o pitanjima zbog kojih je sazvano. Treći vid zasijedanja je hitno specijalno zasijedanje samo u slučajevima kada se radi o neodložnoj prijetnji miru.

Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija brine o održanju međunarodnog mira i sigurnosti, a u specijalizovani djelokug rada je briga o izvršenju presuda Međunarodnog suda, učestvovanje u postupku odlučivanja o prijemu u članstvo neke države, kao i o isključenju iz članstva. Ovaj savjet je u stalnom zasijedanju, a njime predsjedava predsjednik, koji se određuje rotacijom po abecednom redu između 15 država članica, a mandat mu traje mjesec dana. Pet stalnih članica su najmoćnije zemlje od kojih i ponajviše zavisi međunarodni mir i sigurnost i to su: Francuska, Kina, Ruska Federacija, Sjedinjene Američke Države i Ujedinjena Kraljevina. Preostalih 10 bira Generalna skupština na mandat od dvije godine, a svake godine po pet novih². Izbor zemalja koje učestvuju u radu Savjeta je na bazi dva kriterijuma: prema doprinosu u održanju mira i sigurnosti i prema daleko važnijem geografskom ključu³.

Ekonomski i socijalni savjet je središnji organ, čija je funkcija ostvarivanje saradnje među državama u oblasti ekonomskog i socijalnog razvoja, kao i promocija socijalnih usluga i politike. Osnovni ciljevi su povećanje životnog standarda, pune zaposlenosti, rješavanje međunarodnih ekonomskih, socijalnih, zdravstvenih pro-

² Članice kojima je mandat upravo istekao ne mogu biti uzastopno ponovo birane.

³ Pet mjesta je predviđeno za države Azije i Afrike, dva mjesta za države Latinske Amerike, jedno mjesto državama Istočne Evrope, dva mjesta državama Zapadne Evrope i ostalih djelova svijeta.

blema kao i problema u područjima kulture i sporta. Ipak, treba naglasiti da se ovaj savjet primarno brine za poštovanje ljudskih prava, a u isto vrijeme čini vezu Ujedinjenih nacija sa drugim međunarodnim organizacijama koje se bave istim ciljevima. Ekonomsko-socijalni komitet ima 54 države članice, koje bira Generalna skupština sa mandatom od tri godine. Pri izboru zemalja članica postoji geografski ključ, 14 mjesta pripada državama sa afričkog kontinenta, 11 iz Azije, 10 iz Latinske Amerike, 6 iz Istočne Evrope i 13 mjesta iz Zapadne Evrope. U svom radu Savjet se oslanja na niz svojih pomoćnih organa.

Starateljski savjet treba da obezbijedi upravljanje na starateljskim područjima, u najboljem interesu njegovih stanovnika, kako bi se održao međunarodni mir i bezbjednost. Starateljskim područjima su upravljale neke od država članica Ujedinjenih naroda. Vremenom je došlo do smanjenja starateljskih područja usljed njihovog osamostaljenja, čime se smanjio i broj zemalja upraviteljica, tako da njegovu ulogu u budućnosti karakteriše neizvjesnost.

Međunarodni sud je glavni sudski organ Ujedinjenih nacija, osnovan je 1945. godine, sa sjedištem u Hagu. Nadležnost Suda je u rješavanju parnica između država i savjetodavni postupak prema međunarodnim organizacijama. Sastav suda čine 15 sudija, sa mandatom od devet godina, a svake treće godine mijenja se jedna trećina sudija. Sudije su u svom radu nezavisne i samostalne, a odluke se donose konsenzusom. Međunarodni sud UN ne treba miješati sa Međunarodnim krivičnim sudom [7.2].

Administrativno-tehničko tijelo Ujedinjenih nacija je Sekretarijat, koji pomaže u radu tijela UN, a kojim rukovodi generalni sekretar. Sekretaru u njegovom radu pomaže veliki broj osoblja, ali cijeli sekretarijat mora biti nezavistan u svom radu kao i sekretar, bez obzira na to radi li se to o nekoj vladi ili vlasti izvan Ujedinjenih nacija.

Ujedinjene nacije su globalna organizacija najšireg karaktera, tako da je od vitalnog značaja uspostaviti odnose sa ovom organizacijom. Republika Crna Gora je nakon sticanja nezavisnosti prvenstveno pokrenula proceduru regulisanja odnosa sa Ujedinjenim nacijama i 2006. godine je postala 192. članica. „Članstvom u UN otpočeo je proces definisanja liste sporazuma i konvencija kojima je Crna Gora pristupila po osnovu sukcesije, i liste novih konvencija koje treba da ratifikuje. Pristupanje različitim konvencijama obuhvata regulativu iz raznih oblasti: diplomatskih i konzularnih odnosa, zaštite ljudskih prava, prava izbjeglica i osoba bez državljanstva, zdravlja, međunarodne trgovine i razvoja, transporta, obrazovanja, prava mora, trgovačke arbitraže, telekomunikacija, razoružanja, zaštite životne sredine i dr”. [7.3].

Rezoluciju o prijemu Crne Gore u UN Generalna skupština je donijela 28. juna 2006. godine. Time je Crna Gora postala 192. članica OUN. Sa regulisanjem članstva Crna Gora se obavezala za poštovanje osnovnih prava i obaveza koje definiše Povelja Ujedinjenih nacija i u cilju izvršavanja svojih obaveza Crna Gora je otvorila svoje misije i imenovala stalne predstavnike pri UN u Njujorku, Beču i Ženevi. Pores saradnje koja se sada odvija, prihvatanje i ratifikacija različitih konvencija, kroz organizaciju različitih seminara, učestovanje na sastancima tijela i organa UN i konferencijama, podrazumijeva upoznavanje sa radom, pravima i obavezama kao bi ze-

mlja članica mogla da se u budućem periodu ozbiljnije i aktivnije uključi u rad. Tako da ciljevi Crne Gore u kratkom i srednjem roku, prema UN treba da su usmjereni na aktivno učešće u svim sastancima koje organizuje ova institucija, regulisanje članstva u tijelima/organima međunarodnih organizacija⁴, a zatim kontinuirano učešće u radu tijela i organa. Takođe, u ovom roku nameće se i praćenje Milenijumskih razvojnih ciljeva. Sa realizacijom ovih srednjoročnih ciljeva stvaraju se uslovi za uspješnu dugoročnu saradnju Crne Gore sa UN kroz jačanje multilateralne saradnje, kao osnove za efikasnije učestvovanje u rješavanju globalnih problema sa kojima se svijet danas suočava, davanje doprinosa očuvanju mira u svijetu i ostvarenju Milenijumskih razvojnih ciljeva.

Treba istaći da sistem Ujedinjenih nacija podrazumijeva i postojanje brojnih agencija i specijalizovanih institucija koje aktivno rade i pomažu zemljama članicama u ispunjavanju različitih ciljeva. Od 2006. godine do danas Crna Gora je pokrenula proceduru i do sada stupila u članstvo skoro svih agencija UN i specijalizovanih organizacija iz sistema UN. Tako da ćemo pomenuti samo neke od njih kao što je Međunarodna organizacija rada, Organizacija za ishranu i poljoprivredu i Svjetska zdravstvena organizacija.

Međunarodna organizacija rada (ILO) postala je specijalizovana ustanova Ujedinjenih nacija 1946. godine, a ciljevi i obaveze definisane su u Ustavu Organizacije. Osnovni cilj ove organizacije je poboljšanje uslova rada radnika. Članovi ove organizacije mogu biti države koje su prihvatile obaveze definisane u Ustavu. Na Konferenciji, koja je jedan od tri glavna organa, u čijem radu uzimaju učešće sve zemlje članice⁵, definišu se međunarodni standardi rada, kroz konvencije ili preporuke. Ustav Organizacije zatim obavezuje zemlje da u roku od 12-18 mjeseci, konvencije ili preporuke implementiraju u svoje zakonodavstvo. Ukoliko država ratifikuje konvenciju, tada poštovanje obaveza postaje predmet nadzora Organizacije i države podnose godišnje izvještaje o primjeni konvencije. Ukoliko država ne ratifikuje konvenciju, dužna je izvještavati Organizaciju o stanju svog zakonodavstva i prakse u pogledu pitanja koje je definisano neratifikovanom konvencijom. Interesantno je istaći da Međunarodna organizacija rada je prva specijalizovana ustanova UN koja je uspostavila odnose sa međunarodnim nevladinim organizacijama rada, koje imaju značajnu ulogu u njenom radu. Ova saradnja odnosi se na same delegacije zemalja koje moraju sadržati najreprezentativnije organizacije radnika i poslodavaca, i u toj ulozi javljaju se nevladine organizacije.

Crna Gora je 14. jula 2006. godine, kao 179. država, postala punopravni član ILO-a. Sa regulisanjem članstva stvoren je osnov za aktivnu saradnju Crne Gore sa ovom organizacijom kao što je organizacija različitih seminara, učestvovanje na sastancima. Crna Gora je u okviru Državne Zajednice Srbije i Crne Gore već bila uključena u proces ratifikacije konvencija (69, s tim da su određene u međuvremenu

⁴ Čime bi se doprinijelo daljoj afirmaciji zemlje.

⁵ Delegacije zemalja čine četiri člana, dva predstavnika Vlade i po jedan predstavnik radnika i poslodavaca, a svaki član delegacije ima pravo na poseban glas.

povučene ili su prestale da važe) sada kao nezavisna država posjeduje kapacitete da postane ugovornica velikog broja konvencija ILO.

Organizacija za ishranu i poljoprivredu (FAO) osnovana je na konferenciji u SAD 1943. godine. Osnovni cilj ove organizacije je „sloboda čovječanstva od gladi”⁶. Time Organizacija vrši sakupljanje, analizu, proučavanje, tumačenje i širenje informacija vezanih za ishranu i poljoprivredu, daje savjete i preporuke, organizuje misije stručnjaka, unapređuje obrazovanje u vezi sa ishranom i poljoprivredom kao i upravljanjem hranom. Pojam poljoprivrede podrazumijeva ribarstvo, šumarstvo i druge djelatnosti proizvodnje hrane. Članstvo u ovoj organizaciji otvoreno je za zemlje, nakon što podnesu zahtjev za prijem i time daju izjavu da prihvataju sve obaveze iz Ustava ove Organizacije. Glavno tijelo organizacije je Konferencija koja se sastoji od delegata svih članova, pri čemu svaki član ima pravo na jednog delegata i svaki delegat može zastupati samo jednog člana. Konferencija se sastaje periodično jednom u dvije godine, a moguća su i specijalna zasjedanja [7.4].

Ustav Organizacije za ishranu i poljoprivredu predviđa blisku saradnju sa ostalim međunarodnim organizacijama, ali i osobama koje se bave pitanjima iz djelokruga Organizacije. Time je saradnja otvorena sa privatnim sektorom kao i sa međunarodnim nevladinim organizacijama. Na 34. zasjedanju Konferencije država članica FAO, novembra 2007, Crna Gora je primljena u punopravno članstvo. Saradnja sa ovom organizacijom se ostvaruje kroz realizaciju niza projekata od izuzetnog značaja za razvoj i unapređenje kapaciteta u oblasti poljoprivrede.

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) predstavlja institucionalnu saradnju između država na području zdravlja, a Ustav ove organizacije izrađen je i stupio je na snagu 1947. godine. Za sjedište je određena Ženeva. Glavna svrha nastanka i postojanje ove organizacije je ostvarivanje najvišeg nivoa zdravlja⁷ za sve narode, a zdravlje svih naroda je preduslov za ostvarivanje mira i sigurnosti. Članstvo u ovoj organizaciji je otvoreno za sve države svijeta.

Radi ostvarivanja ciljeva za koje je osnovana Svjetska zdravstvena organizacija djeluje kao središnje tijelo za koordinaciju zdravstvenog rada u međunarodnoj zajednici, saraduje sa Ujedinjenim nacijama, i ostalim njenim specijalizovanim ustanovama i svim ostalim organizacijama koje imaju cilj rada iz sličnog djelokruga. WHO pomaže državama da unaprijede zdravlje, prvenstveno kroz pružanje tehničke pomoći uključujući epidemiološke i statističke službe, stimuliše naučnu saradnju i istraživanja, učestvuje u izradi pravnih akata iz pitanja zdravlja i sl. Glavni organi Svjetske zdravstvene organizacije su: Svjetska zdravstvena skupština, Izvršni odbor i Sekretarijat. Crna Gora je postala 193. država članica Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) i 53. članica evropske regionalne grupe. Saradnja Vlade Crne Gore (Ministarstva zdravlja) i Svjetske zdravstvene organizacije zasnovana je na Sporazumu o saradnji [7.5]. Na osnovu Sporazuma definisane su prioritetne oblasti iz sek-

⁶ „Humanity’s freedom from hunger”.

⁷ Zdravlje kao pojam u WHO je definisan ne kao odsustvo bolesti ili tjelesne nemoći, već kao ukupno fizičko, mentalno i socijalno stanje čovjeka.

tora zdravstva. Crna Gora redovno učestvuje na zasjedanjima Skupštine Svjetske zdravstvene organizacije u Ženevi.

Saradnja sa specijalizovanim institucijama i agencijama otvara mogućnosti za korišćenje mnogobrojnih programa i fondova, kao podrške razvoju u važnim razvojnim oblastima zemlje članice. Pored saradnje sa specijalizovanim institucijama UN, veoma je važno naglasiti značaj različitih programa UN. Posebnu pažnju zauzima Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), zatim Dječiji fond UN Unicef i Program Visokog komesara UN za izbjeglice UNHCR.

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) nastao je 1965. godine kao agencija koja ima za cilj da svojom ekspertizom omogući najefikasnije korišćenje resursa u manje razvijenim zemljama, posebno najnerazvijenijim zemaljama, kako bi se u ovim zemaljama stimulisao razvoj. UNDP ujedno predstavlja najveći multilateralni izvor tehničke pomoći,⁸ i time je i najveća agencija UN sa sjedištem u Njujorku. Kako je fokus rada UNDP-a razvoj manje razvijenih, a radom ovog programa obuhvaćeno je 166 zemalja, gdje lokalne kancelarije aktivno sarađuju sa vladama, lokalnim vlastima u iznalaženju rješenja za razvojne potrebe, program razvoja pokušava da poveže i globalne i lokalne napore u cilju iznalaženja najboljeg načina za prevazilaženje savremenih problema (vladavina prava, smanjenje siromaštva, sprečavanje kriza, problem zaštite životne sredine, energetika, HIV).

U Crnoj Gori Program razvoja Ujedinjenih nacija je prisutan od 2002. godine, a sa sticanjem nezavisnosti „Osnovni dokument o saradnji Vlade Crne Gore i UNDP-a potpisan je 15. decembra 2006. godine [7.6]. Ovim dokumentom su definisani uslovi za saradnju i podršku UNDP-a i ostalih agencija koju pružaju razvojnim projektima Vlade Crne Gore. Kao što je istaknuto, radi se prvenstveno o tehničkim-savjetodavnim uslugama, ekspertskoj podršci kroz seminare, programe obuke, radne grupe i konkretne razvojne projekte. Tokom 2006. godine usvojen je srednjoročni Program saradnje za Crnu Goru, koji definiše saradnju za period 2007-2011. godine. Ovim programom gdje UNDP predstavlja aktivnog partnera u procesu tranzicije Crne Gore u modernu evropsku državu i podržava, ekonomske (razvoj kapiteta javne uprave), socijane (socijalna inkluzija marginalizovanih grupa) i ekološke inicijative (promocija ekološki osjetljivog razvoja). Novi okvir srednjoročne saradnje UNDP-a i Crne Gore biće definisan Programom koji će biti pripremljen tokom 2011. godine.

Dječiji fond Ujedinjenih nacija (Unicef) se zalaže za dječja prava radeći zajedno sa vladama zemalja u cilju obezbjeđenja osnovnih potreba za djecu i stvaranja uslova da djeca dobiju „dobar početak” i time uslove za razvoj svojih potencijala. Osnov djelovanja fonda je Konvencija o pravima djeteta (1989)⁹. Unicef insistira na tome da su preživljavanje, zaštita i razvoj djece univerzalni imperativi razvoja i čine sastavni dio ljudskog napretka. Dječiji fond je jako prisutan u aktivan u zemljama u razvoju i tranziciji, gdje je njegova misija da osigura „da djeca budu prvi prioritet”, a time utiču na domicilne vlade da u u svoje politike ugrade kapacitete i službe za djecu i nji-

⁸ Radi se uglavnom o bespovratnoj pomoći.

⁹ Crna Gora ratifikovala Konvenciju o pravima djeteta 2006. godine.

hove porodice. UNICEF je posvećen obezbjeđenju posebne zaštite za najugroženiju djecu – žrtve rata, katastrofa, velikog siromaštva, svih oblika nasilja i iskorištavanja i djecu sa posebnim potrebama. Kroz svoje programe, ovaj Fond pokušava pomoći i razviti svijest o jednakosti prava žena i djevojčica i njihovog jednakog učešća u političkom, socijalnom i ekonomskom razvoju zemlje, koje su u osnovi i glavna snaga za pravilan i dobar razvoj djece. Odnosi Vlade Crne Gore i Unicefa definisani su Osnovnim sporazum o saradnji (BCA), koji je potpisan 2006. godine. Slično kao i kod UNDP-a definisan je Program saradnje za određeni period, kao i Akcioni plan za realizaciju programa u promociji i zaštiti dječijih prava. Pošto je jedan od glavnih prioriteta Crne Gore punopravno članstvo u EU, kancelarija Unicefa u Crnoj Gori pomaže Vladi da pozicionira djecu i njihova prava u procesu pristupanja, jer današnja crnogorska djeca biće evropski građani sutra [7.7].

Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) je osnovan od strane Generalne skupštine UN 1950. godine, sa mandatom da izbjeglicama obezbijedi zaštitu i pomoć, dominantno orijentisan na posljedice Drugog svjetskog rata. Danas Komesarijat predstavlja glavnu humanitarnu agenciju u svetu, sa brojnim osobljem (6.200) u funkciji pružanja pomoći 17 miliona ljudi, širom 115 zemalja. UNHCR-ov rad je regulisan Statutom organizacije, a na bazi načela Konvencije Ujedinjenih nacija o statusu izbjeglica iz 1951. godine, a dopunjena Protokolom iz 1967. godine. Treba istaći da Visoki komesarijat ne pruža samo zaštitu i pomoć izbjeglicama već i drugim kategorijama raseljenih ili siromašnih lica. Kroz svoje aktivnosti u interesu izbjeglica i raseljenih lica, UNHCR obezbjeđuje svjetski mir i bezbjednost, prijateljske odnose između naroda i podsticanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Osnovni sporazum o saradnji Vlade Republike Crne Gore sa Visokim komesarijatom Ujedinjenih nacija za izbeglice potpisan je 2006. godine u Podgorici.

Rad ovih programa je definisan srednjoročnim programima saradnje čiji je zajednički cilj pomaganje Vladi Crne Gore u suočavanju sa različitim izazovima u procesu evropskih integracija. Akcioni planovi, koji su potpisani 10. septembra 2008. godine, predstavljaju razradu i konkretizaciju programa UN agencija za Crnu Goru i instrument su za implementaciju strateških projekata u oblasti socijalne uključenosti i iskorjenjivanja siromaštva, uključivanja marginalizovanih društvenih grupa, izgradnje kapaciteta za javnu upravu, ekonomskog razvoja uz zaštitu životne sredine i posebno u oblasti zaštite djece, poboljšanja njihovog položaja i sistema zaštite u Crnoj Gori. Pitanje buduće saradnje sa ovim fondovima zavisi od dinamike ekonomskog razvoja, ali za očekivati je da u budućnosti zastupljenost fondova bude manja.

7. 2. MEĐUNARODNE FINANSIJSKE ORGANIZACIJE I UTICAJ NA FINANSIJSKI SISTEM CRNE GORE

Međunarodni monetarni fond (MMF) je organizacija UN osnovana na Konferenciji u Bretton Woods-u jula, 1944. godine. Postojanjem više od 60 godina, Fond se mijenjao prilagođavao aktuelnim svjetskim finansijskim problemima, tako da su se mijenjali njegovi ciljevi od osnivanja do danas. U prvim godinama poslije Drugog svjetskog rata cilj je bio obezbijediti okvir za ekonomsku saradnju, kako bi se izbjeglo

ponavljanje loše ekonomske politike koja je dovela do Velike depresije (1930. god.). Vremenom se Fond suočavao sa rastućim izozovima, posebno tokom 1990-ih godina, kada je trebalo obezbijediti uslove za stabilnost globalnog monetarnog sistema.

Savremeni ciljevi Međunarodnog monetarnog fonda su da obezbijedi stabilnost međunarodnog monetarnog i finansijskog sistema, kroz unapređenje međunarodne monetarne saradnje, stabilnosti deviznog kursa, ujednačenog i balansiranog rasta međunarodne trgovine, obezbjeđenje sredstava za prevazilaženje platno-bilansnih problema i smanjenje siromaštva u zemljama članicama Fonda [7.8].

Da bi ostvario ciljeve zacrtane u Statutu MMF-a, osnivačkom dokumentu MMF-a („Articles of Agreement”), MMF obavlja tri funkcije: nadzor¹⁰, pružanje tehničke pomoći i pozajmljivanje sredstava. Funkcija nadzora je u funkciji ostvarivanja ekonomske stabilnosti, što podrazumijeva redovne razgovore stručnjaka Fonda sa visokim zvaničnicima zemalja, radi davanja savjeta za vođenje zdrave ekonomske politike. Zbog toga Fond na regularnoj osnovi prati globalne, regionalne i nacionalne ekonomske tokove, analizira ih sve u cilju ranog otkrivanja mogućih kriza i problema. Tehnička pomoć i obuka pomaže zemljama da razviju svoje kapacitete u kreiranju i primjeni efikasnih ekonomskih politika. Funkcija pozajmljivanja sredstava predstavlja ključnu odgovornost MMF-a. Fond pozajmljuje sredstava u uslovima kad je zemlja članica izložena platno-bilansnim problemima. Finansijska pomoć u tim situacijama omogućava zemlji da obnovi svoje međunarodne rezerve, stabilizuje sopstvenu valutu, kontinuirano izvršava plaćanja uvoza, kao i da uspostavi pretpostavke za ekonomski rast.

Fond je finansijska organizacija koja u slučaju ekonomske krize u nekoj zemlji članici, na njen poziv, prva nudi program pomoći za ekonomski oporavak. Finansijski aranžman koji MMF odobri predstavlja pozitivan signal za sve ostale institucije, posebno za Svjetsku banku, da se uključe sa svojim projektima u finansijsku pomoć toj zemlji. MMF odobrava kredite obično u okviru „aranžmana” koji pored finansijskih sredstava podrazumijeva i primjenu specifičnih ekonomskih politika i mjera za zemlju korisnicu sredstava. Prijedlog ekonomske politike usmjeren je ka rješavanju platno-bilansnih problema, koje zemlja formuliše u saradnji sa MMF-om. Ovakva politika Fonda gdje su finansijska sredstava uslovljena adekvatnom ekonomskom politikom, često se naziva „politikom uslovljenosti” i predmet je brojnih debata i neslaganja. Politika uslovljavanja podrazumijeva realizaciju kredita u tranšama, a svaka naredna rata zavisi od ispunjavanja pomenutih dogovorenih obaveza, pri čemu može doći i do obustave isplate sredstava, ako zemlja ne poštuje dogovorenu ekonomsku politiku.

Izvori sredstava Fonda za kredite su ograničeni, obezbjeđuju ih zemlje članice, primarno putem uplate njihovih kvota. Kvote su najvažniji izvor finansiranja MMF-a, iz koga MMF prikuplja najveći dio sredstava. Svaka zemlja članica uplaćuje MMF-u kvote, u iznosu koji je određen relativnom veličinom i snagom zemlje u svjetskoj ekonomiji, i to 25% u zlatu ili Specijalnim pravima vučenja (SPV) i 75% u domaćoj

¹⁰ „Surveillance”

valuti. Visina kvote zemlje određuje pristup finansijskim resursima MMF-a, kao i glasačku snagu zemlje. Mehanizmom kvota, visokorazvijene zemlje imaju i najveće učešće u svjetskoj ekonomiji imaju i najveće kvote, a time glasačku moć i najveći uticaj na politiku Fonda. U postojećem sistemu kvota najveći udio ima SAD sa 17,5%, potom Japan (6,2%), Njemačka (6,1%), Francuska i GB, sa po 5% učešća. Na osnovu ovih podataka nije teško zaključiti ko ima glavnu riječ prilikom donošenja svih bitnih odluka u Fondu.

Savremeni globalni trendovi utiču da neke zemlje u razvoju, posebno iz grupe zemalja BRIC¹¹-a, dobijaju sve značajnije mjesto u svjetskom izvozu, uvozu i deviznim rezervama, što ih čini značajnim učesnicima u svjetskoj ekonomiji. Po logici kvota, ove zemlje trebalo bi da dobiju nove revidirane, veće kvote, čime bi dobile veće pravo glasa. Jer trenutno postoji anomalija vezana za moć glasanja, koja proizlazi iz trenutne strukture kvota. Sjedinjeni glasovi Kine, Brazila i Indije su za 19% manji od sjedinjenih glasova Belgije, Italije i Holandije, iako je ukupni BDP¹² prve grupe zemalja viši za 23%, a njihova populacija za 29 puta od druge grupe zemalja. Povećavanje glasačkih prava zemalja manje razvijenog dijela svijeta mora ići na smanjenje glasačkih prava visokorazvijenog svijeta, čime bi se uticalo na pomjeranje balansa moći ka manje razvijenima. Za sada se još uvijek razmatra reforma kvota, ali uzimajući u obzir brz razvoj BRIC ekonomija i njihovu ulogu u savremenoj krizi, vjerovatno će brzo doći do određenih promjena kada je u pitanju upravljačka struktura u IMF i same politike ove institucije, koje će odlikovati 21. vijek.

Crna Gora je postala 186. zemlja članica Međunarodnog monetarnog fonda 18. januara 2007. godine, a za fiskalnog agenta u Fondu određena je Centralna banka Crne Gore, a predsjednik Savjeta Centralne banke koji predstavlja Crnu Goru u MMF-u [7.9]. Kvota Crne Gore, odnosno ulog u MMF-u, postavljena je na 41,2 miliona US \$. Članstvo u MMF-u kao najvažnijoj svjetskoj finansijskoj instituciji značajno je za svaku državu i nezaobilazno. Postajući zemlja članica Fonda zemlja prihvata određena prava i obaveze. Obaveze se odnose na poštovanje i primjenu najboljih standarda, politike i prakse vezane za makroekonomsku politiku i finansijski sektor. Država članica time automatski dobija veći kredibilitet u međunarodnim krugovima (političkim i ekonomskim), jer je u sistemu gdje se primjenjuje opštevažeća i priznata politika.

Ocjena MMF-a o uspješnosti vođenja ekonomske politike u državi je nezaobilazan dokument u međunarodnim finansijskim krugovima. Pozitivna ocjena Fonda je priznanje da se u zemlji vodi politika po poznatim i priznatim standardima, te da je osnov za rizik mali, što je važan signal svim akterima stranim investitorima (javnim i privatnim) da ulažu u datu zemlju, odnosno u Crnu Goru. Odsustvo članstva u MMF-u može voditi i nižem kredibilitetu zemlje jer onda postoji sumnja u ispravnost ekonomske politike ili sumnja da se sprovode neke ilegalne ili polulegalne aktivnosti koje bi se lako identifikovale u slučaju posjete misije MMF-a.

¹¹ BRIC – akronim za zemlje u razvoju – Brazil, Rusija, Indija i Kina.

¹² Obračunat po tržišnom deviznom kursu prve.

Članstvo omogućava da se u slučaju nekog potencijalnog poremećaja obezbijedi kreditna podrška sa kojom se može lakše „prebroditi” eventualna kriza. Članstvo u MMF-u je uslov za članstvo u Svjetskoj banci i svim organizacijama koje su članice grupacije Svjetske banke. Članstvom se obezbjeđuje veoma važna tehnička pomoć koju obezbjeđuju eksperti MMF-a zemljama članicama organizujući stručne kurseve, preporuke za vođenje ekonomske politike i vrše analize finansijskog sistema.

Savremena finansijska kriza uticaće na srednjoročni oblik saradnje Crne Gore sa ovom institucijom, koja će odoboravanjem svojih sredstva ublažiti posljedice krize i uticati na javne finansije. Što se tiče dogoročnih rokova ove saradnje, savremeni globalni trendovi imaće dominantnu ulogu. Ekspanzija izvoza nekih zemlja u razvoju, posebno iz grupe zemalja BRIC¹³-a. Ove zemlje u vremenu krize i dalje bilježe pozitivne stope rasta i „vuku” svjetsku privredu iz recesije. Po logici kvota, koja je osnova za prikupljanje i raspodjelu sredstava ovih organizacija, ove „nove” zemlje trebalo bi da dobiju nove revidirane, veće kvote čime bi dobile veće prvo glasa.

Revizija kvota je izvjesna, ali i time promjene kada je u pitanju upravljačka struktura u IMF, i same politike ove institucije. Buduća saradnja Crne Gore sa Međunarodnim monetarnim fondom mora se sagledavati u okviru ovih očekivanih promjena, koje zavise od globalnih procesa, koji se tek mogu nazreti, odnosa mali i velikih, razvijenih i nerazvijenih, kao i novih finansijskih i razvojnih potreba ovog vijeka.

Svjetska banka je osnovana 1. jula 1944. na Konferenciji 44 vlada u Bretton Woods-u, New Hampshire, SAD, kao Međunarodna banka za rekonstrukciju i razvoj [7.10]. Svjetska banka osnovana je kao sestrinska institucija Međunarodnog monetarnog fonda i trebalo je da posluži, prije svega, kao davalac zajmova za finansiranje poslijeratne obnove Evrope. Termin „Svjetska banka” odnosi se na samo dvije institucije, Međunarodnu banku za rekonstrukciju i razvoj (IBRD) i Međunarodnu asocijaciju za razvoj (IDA). Grupaciju Svjetske banke čini 5 multilateralnih ekonomskih institucija: Međunarodna banka za obnovu i razvoj- IBRD, poznatija kao Svjetska banka, Međunarodna finansijska korporacija – IFC, osnovana je 25. maja 1955. godine, Međunarodna asocijacija za razvoj – IDA, osnovana je 26. januara 1960. godine, Međunarodni centar za rješavanje investicionih sporova – ICSID osnovan je 14. oktobra 1966. godine, Agencija za multilateralno garantovanje investicija – MIGA osnovana je 1988. godine.

Svjetska banka nije „banka” u pravom smislu te riječi. Ona je, u stvari, jedna od specijalizovanih agencija Ujedinjenih nacija i čini je 186 zemalja članica. Prvobitna misija Svjetske banke bila je da pruži pomoć u uspostavljanju stabilne mirnodopske ekonomije, Banka je danas fokusirana na siromaštvo i proces razvoja, što predstavlja značajnu reinterpretaciju njene prvobitne nadležnosti. Danas, kako se navodi, misija Svjetske banke je „da se bori protiv siromaštva do dugoročnih rezultata i pomogne ljudima da pomognu sebi i svojoj sredini putem obezbjeđivanja resursa, razmjene znanja, unapređivanjem sposobnosti (kapaciteta) i partnerstva u javnom i privatnom sektoru” [7.11].

¹³ BRIC – akronim za zemlje u razvoju – Brazil, Rusija, Indija i Kina.

Upravljačka struktura Svjetske banke je slična upravljačkoj strukturi IMF-a, njom rukovodi Odbor guvernera, dok izvršne funkcije vodi Odbor direktora. Pet zemalja sa najviše akcijskog kapitala (SAD, Japan, Velika Britanija, Njemačka i Francuska) imaju pravo na po jednog direktora, ostalih 19 direktora se bira putem glasa, zavisno od učešća u kapitalu.

Svjetska bankarska grupa sa svojih 5 institucija je jedan od najvećih zvaničnih svjetskih izvora finansiranja i tehničke pomoći zemalja u razvoju. Njen glavni cilj je da upotrebom svojih finansijskih resursa, osoblja i ogromnog iskustva, pomogne siromašnim ljudima i siromašnim zemljama. U današnjem svijetu koji je ujedno i veoma bogat i veoma siromašan, izazov za smanjenje siromaštva je veoma veliki.

U osnovi, Svjetska banka obuhvata tri aktivnosti: pozajmljivanje sredstava, istraživanje razvoja i ekonomske analize i tehničku pomoć, obezbjeđujući sredstva iz javnih izvora za programe razvoja u oblastima kao što su zdravlje, obrazovanje i zaštita čovjekove sredine, fokusirajući se na nacionalne, pravne, političke i ekonomske strukture. Banka promoviše reforme dizajnirane s ciljem da stvore dugoročni ekonomski rast i stabilnost, tako što pozajmljuje sredstva vladama, a zatim profit dobijen iz zajmova koristi da finansira svoje aktivnosti.

Banka nudi dva tipa zajmova: investicione zajmove za robu, rad i usluge koji podržavaju projekte ekonomskog i socijalnog razvoja u širokom rasponu sektora; i zajmove za prilagođavanje koji podržavaju političke i institucionalne reforme. Banka sredstva prikuplja po osnovu četiri izvora: uplaćenog dijela kvota zemalja članica; zaduživanja na međunarodnom finansijskom tržištu; povraćaja ranije datih kredita; ostvarenog dohotka.

U toku pregovora o zajmu, postiže se saglasnost sa korisnikom zajma po pitanju razvojnog cilja projekta ili programa, ishoda, indikatora primjene (da bi se izmjerio uticaj i uspjeh projekta) i plana da se sve to sprovede u djelo. Pošto se odobri zajam i on postane djelotvoran, korisnik zajma sprovodi projekat ili program u djelo u skladu sa dogovorenim uslovima. Svjetska banka nadgleda upotrebu zajma i procjenjuje rezultate. Svi zajmovi su uslovljeni bančinom radnom politikom, sa ciljem da operacije koje se finansiraju budu ekonomski, finansijski, socijalno i ekološki opravdane.

Svjetska banka angažovana je trenutno na više od 1800 projekata u siromašnim zemljama i zemljama u razvoju¹⁴[7.12]. Ovi projekti su najrazličitiji i kreću se od odobravanja mikrokredita za Crnu Goru i ostale zemlje u tranziciji ili o povećanju HIV/AIDS svijesti u zajednicama u Gvineji, preko finansiranja obrazovanja ženske djece u Bangladešu i poboljšanja pružanja zdravstvene zaštite u Meksiku, itd.

U proteklih nekoliko godina Svjetska banka je uložila značajna sredstva u aktivnosti namijenjene globalnom uticaju. Jedna od njih je oslobađanje od duga, zahvaljujući pojačanoj inicijativi Prezaduženih siromašnih zemalja (Heavily Indebted Poor Countries – HIPC), 26 siromašnih zemalja dobilo je oslobađanje od duga koje će im vremenom uštedjeti preko 41 milijardu dolara. Novac koji ove zemlje budu ušte-

¹⁴ Svjetska banka učestvuje u kreditiranju i to sa određenim olakšicama, visokocijenjenih kvalitetnih programa, koji direktno doprinose ekonomskom razvoju.

djele u otplati duga biće, sa druge strane, uloženi u izgradnju domova, obrazovanje, zdravstvo i programe socijalne pomoći za siromašne.

Svjetska banka podržava finansijski Crnu Goru još od 2001. godine, sa regulisanjem članstva u Međunarodnom monetarnom fondu, 2007. godine Crna Gora postaje punopravna članica grupe Svjetske banke. U periodu 2005-2007. godine Banka je kroz IDA kredite investirala oko 42 miliona \$. Banka je nastavila dalju saradnju sa Crnom Gorom kao nezavisnom državom (Crna Gora postala je 158. članica IBRD, 156. članica IDA, 179. članica IFC, i 170. članica MIGA). U tom cilju definisala je finansijsku saradnju kroz Staretegiju partnerstva za period 2007-2010. godine [7.13]. Ovom strategijom SB podržava napore Crne Gore ka bućem članstvu u EU, tako da ponuđeni program pomaže ostavriivanju prioriteta predviđenih Sporazumom o stabilizaciji i asocijaciji¹⁵. Za ostvarenje ovih ciljeva u ovom srednjoročnom planu, Banka je opredijelila za finansijski program IDA 19 miliona \$, čije će finansiranje biti ograničeno na 2007. godinu, sredstva IBRD od 50 miliona \$ za četvorogodišnji period. Strategija podrazumijeva i dodatnih 20 miliona \$ kao kreditorski limit. Ipak, treba praviti razliku između raspoloživih i zaista realizovanih sredstva, što zavisi od mnogo faktora. Treba istaći da ukupno odobrena i raspoloživa sredstva ne moraju biti u potpunosti realizovana, a stepen realizacije zavisi od brojnih faktora.

Grupa Svjetske banke je u dosadašnjem periodu bila značajno finansijski aktivna u Crnoj Gori i predstavlja jednog od najvažnijih finansijera. U svojoj kreditnoj aktivnosti Svjetska banka podržavala je energetski sektor, upravljanje čvrstim otpadom i bila glavni nosilac reformi obrazovanja, zdravstvenog i penzionog sistema. Time Banka ima aktivnu ulogu u razvoju i tranziciji Crne Gore, koja je definisana srednjoročnim programima, tako da u ovom roku, mjesto i uloga Svjetske banke i dalje će biti značajna i vezana za pomenute sektore. Izloženost Svjetske banke prema Crnoj Gori je značajna, a stepen realizacije kredita među najvećim u regionu, tako da je za očekivati smanjenje bančine kreditorske uloge u Crnoj Gori u dugom roku. Ipak, Svjetska banka biće aktivan razvojni partner kada se radi o tehničkoj pomoći.

7. 3. NEKE REGIONALNE ORGANIZACIJE OD INTERESA ZA CRNU GORU

Pored učešća u Ujedinjenim nacijama i njenim specijalizovanim institucijama i programima, za Crnu Goru od vitalnog značaja je regionalna saradnja. Regionalna saradnja je od „najvećeg značaja za političku stabilnost, sigurnost i ekonomski razvoj zemalja Zapadnog Balkana”, poručuje Evropska komisija [7.14]. Imajući u vidu savremenu istoriju zemalja u regionu, proces regionalne saradnje značajno je intenziviran posljednjih godina, uglavnom kao jedan od prioriteta ili preuslova evrop-

¹⁵ Tako da ključni prioriteti Strategije su: a) unapređenje održivog razvoja kroz povećanje ekonomskih sloboda i jačanje uloge privatnog sektora, b) izgradnja institucija i vladavine prava i c) povećanje životnog standarda stanovništva, kroz bolje obrazovanje, zdravstvo i socijalnu zaštitu.

skih integracija, dominantno inciran od strane evropskih partnera. Saradnja se odvija, uglavnom, kroz rad različitih inicijativa.

Centralno evropska inicijativa (CEI) je najstarija regionalna inicijativa na prostoru Centralne i Jugoistočne Evrope nastala 1989. godine. Prvobitno kao regionalni forum četiri, tada susjedne zemlje: Italije, Austrije, Mađarske i SFR Jugoslavije, da bi danas predstavljala forum od 18 zemalja članica¹⁶. Od osnivanja rad Inicijative je usmjeren na ubrzanje političkog i socioekonomskog razvoja u regionu i izbjegavanje dalje podjele u Evropi. Glavni ciljevi su unapređenje saradnje između država Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope, pružanje pomoći članicama u njihovoj tranziciji ka stabilnim demokratijama i tržišnoj ekonomiji, kao i pomoć u procesima za članstvo u Evropskoj uniji. Strategijski ciljevi CEI su: kohezija i ujedinjavanje Evrope, bez linija razdvajanja koja dijeli iste vrijednosti, fokusiranje na saradnju unutar CEI, posebno na pomoć u jačanju kapaciteta manje razvijenih zemalja članica koje imaju potrebe za ubrzanim razvojem i obnovom.

Prekogranična i međunarodna saradnja Inicijative povezuje jednak broj zemalja članica i zemalja nečlanica EU čime se obezbjeđuje bliska saradnja između njih i know-how transfer između njih, čime se izgrađuje ambijent zajedničkog razumijevanja i poštovanja. Sredstva kojima raspolaže centralnoevropska inicijativa usmjerena su na one projekte koji zahtijevaju regionalnu akciju kao: izgradnju odnosa između institucija i ostvarivanje političke komplementarnosti između zemalja Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope, koje pripadaju različitim geostrateškim i regionalnim supstratima. Inicijativa pokušava da implementira neophodnu saradnju kroz različite radionice, seminare i projekte važne za region, a u evropskom kontekstu. Takođe, mogu se finansirati i projekti civilnog društva iz određenih specifičnih oblasti.

Samit šefova i vlada je „najviši organ koji donosi odluke koje se tiču političkih pitanja i razvojnih i ekonomskih pitanja, gdje se odlučuje i o formiranju radnih grupa koje se bave određenim aktuelnim pitanjima” [7.15]. Na sastancima ministara inostranih poslova raspravljalo bi se pojedinim specifičnim pitanjima od ekonomsko-trgovinskog značaja za region. Između ova dva najviša politička organa je i Komitet nacionalnih koordinatora gdje se obavlja saradnja sa nacionalnim povjerenicima, gdje se raspravljaju značajna pitanja i daju prijedlozi za rad glavnih organa. Saradnja u okviru Centralne evropske inicijative koncipira se u okviru dugogodišnjih radnih planova, koji obuhvataju naznačene oblasti saradnje koje su orijentisane na evropske integracije i podršku mjerama tranzicije. Aktuelni radni plan koncipiran je za period 2010-2012, gdje su identifikovana tri programska područja: ekonomski razvoj, institucionalni razvoj, međuregionalna i prekogranična saradnja. Crna Gora kao najmlađa članica ove inicijative presjedava u toku 2010. godine.

Centralnoevropska inicijativa je praktično dio evropskog integracionog procesa, jer uspijeva da afirmiše regionalnu saradnju, kroz praktično djelovanje u više obla-

¹⁶ Članice su 9 zemalja Evropske unije (sve članice nekadašnjeg Istočnog bloka) i 9 nečlanice Evropske unije (sve zemlje nastale na prostoru bivše Jugoslavije, uključujući i Albaniju i tri bivše sovjetske republike: Moldaviju, Ukrajinu i Bjelorusiju).

sti (političke, ekonomske, parlamentarne¹⁷, trgovinske¹⁸). Kroz intenziviranje aktivnosti u okviru regiona, ova inicijativa ostvaruje značajan doprinos u pripremama za članstvo u Evropskoj uniji i ostvarivanju evropskih vrijednosti i ciljeva. U ostvarivanju ovako ambicioznih ciljeva Inicijativa radi sa evropskim organizacijama i institucijama u prvom redu sa Evropskom unijom, Savjetom Evrope i OSCE-om, kao i drugim organizacijama za regionalnu saradnju. CEI saraduje sa UN sistemom i drugim relevantnim međunarodnim organizacijama, posebno sa UNECE-om, OECD-om kao i međunarodnim finansijskim institucijama posebno sa EBRD-om.

Pored centralnoevropske inicijative, sredinom devedesetih godina, dolazi do regionalnog evropskog pristupa za zemlje Zapadnog Balkana, što je rezultiralo uvođenjem prvih regionalnih šema vezanih isključivo za region. U tom periodu nastaju različite regionalne inicijative kao što su: Jadransko-jonska inicijativa (JJI) i Specijalna karakteristika Procesa saradnje u Jugoistočnoj Evropi (SEECP) [7.16].

Jadransko-jonska inicijativa (JJI) zvanično je promovisana tokom Samita o razvoju i sigurnosti Jadranskog i Jonskog mora održanog u Ankoni 19. i 20. maja 2000. godine, kao plod velike političke aktivnosti Italije, a Inicijativu je podržala Evropska unija. Samit je okončan usvajanjem Deklaracije iz Ankone kao osnivačkog političkog akta ove inicijative, koja je naglašavala političko-bezbjednosnu komponentu, odražavajući trenutne političke okolnosti u regionu. Ova asocijacija danas okuplja sedam evropskih zemalja koje izlaze na Jadransko i Jonsko more i to: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Grčku, Italiju, Srbiju, Crnu Goru i Sloveniju. Crna Gora je formalno postala član ove inicijative 2007. godine. Glavni organ je Jadransko-jonski savjet koji se sastaje jednom godišnje i čine ga ministri inostranih poslova država članica. U njegovom radu učestvuje i predstavnik Evropske komisije¹⁹. Komitet visokih zvaničnika je izvršno tijelo koje se sastoji od predstavnika svih zemalja članica, a zaduženo je za koordinaciju aktivnosti, pripremanje sastanaka ministara i implementaciju ideja i zaključaka donesenih u okviru Inicijative²⁰.

Cilj pokretanja Inicijative je podsticanje razvoja i jačanje sigurnosti u jadransko-jonskoj oblasti, intenziviranje saradnje među zemljama regiona i podsticanje tranzicijskih procesa u zemljama i približavanje Evropskoj uniji. Saradnja između dva regiona Jadranskog i Jonskog u okviru ove inicijative razvija se kroz dvije forme. Prvo, kao forum za razmjenu političkih mišljenja i unapređenje saradnje, a drugo, kao osnova za multilateralnu saradnju u više oblasti kao što su: saobraćaj, pomorstvo, turizam, obrazovanje, zaštita životne okoline i kulturnog nasljeđa, razvoja malih i

¹⁷ Ova inicijativa podrazumijeva i parlamentarnu dimenziju, kroz Parlamentarni komitet CEI u kome se nalaze predstavnici nacionalnih parlamenata.

¹⁸ Saradnja između zemalja u okviru ekonomije i biznisa realizuje se kroz međukomorsku saradnju. Sistem donošenja odluka se bazira na kosenzusu, a o procedulanim pitanjima se odlučuje većinom glasova.

¹⁹ Savjet se redovno sastaje jednom godišnje (obično u maju) i radi na bazi rotacije, svake godine novi predsjedavajući. Odluke se donose konsenzusom.

²⁰ Sastaje se periodično, obično najmanje dva puta godišnje u zemlji koja predsjedava inicijativom.

srednjih preduzeća te borbe protiv organizovanog kriminala. Aktivnosti se obavljaju u okviru radnih stolova na kojima se razmatraju ekonomska pitanja, kao i problemi zaštite čovjekove sredine, kulture i drugo.

Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi SEECP predstavlja jedinu inicijativu koja je nastala iz samog regiona, a ne inicijativom neke međunarodne organizacije ili zemlje, 1996. godine. Zbog toga SEECP vidi sebe kao autentični glas regiona Jugoistočne Evrope i smatra se komplementarnim sa ostalim regionalnim inicijativama. Zemlje regiona uočile su potrebu saradnje radi stvaranja atmosfere povjerenja, dobrosusjed-skih odnosa i stabilnosti. Ovaj regionalni okvir iniciran je 1996. godine na sastanku ministara inostranih poslova zemalja Jugositočne Evrope u Sofiji. Članice procesa saradnje su 11 država: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Srbija i Turska. Crna Gora je postala punopravni član Procesa 2007. godine. Najviši politički forum SEECP-a je godišnji samit predsjednika država ili vlada država učesnica, zatim godišnji sastanci ministara inostranih poslova, dok se sastanci političkih direktora održavaju po potrebi.

Glavni fokus ove inicijative je u političkoj saradnji i političkom dijalogu, u okviru kojeg pokriva različita pitanja bezbjednosti i stabilnosti, razvoj saradnje na planu ekonomije i zaštite životne sredine, promovisanje humanitarne, socijalne i kulturne saradnje, kao i saradnje u oblasti pravde, borbe protiv organizovanog kriminala, terorizma, trgovine drogom, oružjem i ljudima. Najznačajniji dokument SEECP je „Povelja o dobrosusjedskim odnosima, stabilnosti, bezbjednosti i saradnji u Jugoistočnoj Evropi”, čiji je depozitar Rumunija.

Krajem 1999. godine novi oblik saradnje u regionu biva ponuđen zemljama kroz Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu i sporazume o stabilizaciji i asocijaciji. Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope, nastao 1999. godine, predstavlja prvi ozbiljan pokušaj međunarodne zajednice da u području Jugoistočne Evrope unaprijedi mir, demokratiju, poštovanje ljudskih prava i ekonomski prosperitet, radi postizanja stabilnosti u čitavom regionu.

Regionalni savjet za saradnju RCC je sukcesor Pakta stabilnosti za JIE, koji funkcioniše kao mehanizam regionalnog vlasništva od 2008. godine. Savjet za saradnju osnovan je kao nova organizacija, u regionalnom vlasništvu, koja inicira i podržava regionalnu saradnju. Regionalna saradnja predstavlja sastavni dio priprema za integraciju u evropske strukture. Regionalni savjet predstavlja operativnu snagu Procesa saradnje u Jugoistočnoj Evropi. Sve zemlje učesnice SEECP-a su članice RCC i njegovog Upravnog odbora. Ciljevi Savjeta, način rada i prioritene oblasti su definirani u Statutu i ostalim dokumentima koja se usvajaju na godišnjim zasjedanjima SEECP-a.

Regionalni savjet za saradnju predstavlja mjesto gdje se održavaju bliski odnosi između zemalja Jugoistočne Evrope i međunarodne zajednice u oblastima koje imaju regionalnu dimenziju, tako da obezbjeđivanje ove veze između regiona i donatora je jako važno. Time ovaj Savjet postaje strateška tačka regionalne saradnje, čija ključna uloga u podršci ekonomskog i socijalnog razvoja evropskih i evroatlantskih integracija JIE, odnosno u cilju podsticanja razvoja čitavog regiona. U srcu ovog procesa je regionalna saradnja.

Članstvo Regionalnog savjeta za saradnju je značajno i čine ga 45 zemalja, organizacija i međunarodnih finansijskih institucija. Savjet je praktično spona između, s jedne strane, Evropske komisije i Evropske unije, i s druge, zemalja regiona Jugoistočne Evrope. Sekretarijat Savjeta je smješten u Sarajevu, a kancelarija za vezu sa evropskim i evroatlantskim institucijama je u Briselu. Odluke se donose konsenzusom. Rad RCC-ja je usmjeren na 5 oblasti: privredni i društveni razvoj, energija i infrastruktura; pravda i unutrašnji poslovi, bezbjednosna saradnja, razvoj ljudskih resursa, parlamentarna saradnja, koja se proteže kroz prethodnih pet tema. Regionalna saradnja u srednjem roku dominantno je određena planom aktivnosti Regionalnog centra u navedenim oblastima.

Privredni i društveni razvoj, koji je evidentan posljednjih godina, u regionu je značajno pogođen efektima krize, tako da se u svim ekonomijama osjeća potreba za strukturnim reformama. Srednjoročne procjene ekonomskog rasta su konzervativne i nerealno je očekivati da se u kratkom (srednjem) roku vrate na nivoe iz pretkriznog perioda. Male ekonomije regiona predstavljaju argument za regionalnu trgovinsku i ekonomsku integraciju, paralelno sa integracijama u EU i globalno tržište. Tako da se o ovom domenu srednjoročni ciljevi vide u daljem razvoju CEFTA 2006, sve više jačanje Jugoistočnog investicionog savjeta (SEEIC) i njegov prelaz u regionalno vlasništvo, razvoj mogućnosti za pribavljanje povoljnijih finansijskih sredstava kroz unapređenje saradnje finansijskih tržišta Zapadnog Balkana, i osiguravajući realizaciju socijalne agende uz potrebu strukturnih ekonomskih reformi.

Energija i infrastruktura je oblast u kojoj je saradnja značajno povećana posljednjih godina. Ciljevi Savjeta u srednjem roku u ovoj oblasti su dalja regionalna integracija energetskog tržišta, zatim saradnja u oblasti zaštite životne sredine i formiranje regionalne mreže. Pravda i unutrašnji poslovi su i dalje izazovna oblast i porred značajnog napretka u regionu. Izazovima će se najbolje upravljati kroz regionalnu saradnju, razmjenu najboljih praksi na regionalnom i evropskom nivou. Savjet obezbjeđuje platformu za saradnju na svim nivoima. Ipak, u srednjoročnom periodu prioriteta i regionu su zajednička borba protiv organizovanog kriminala, korupcije, pitanja migracije i obezbjeđenja osnovnih prava. Bezbjednosna saradnja je stvar stalnog unapređenja, imajući u vidu male administrativne kapacitete zemalja u regionu. Tako da srednjoročni ciljevi u ovom domenu su unapređenje regionalnog dijaloga i mehanizama saradnje u oblasti bezbjednosti, kroz izgradnju zajedničkih strategija, planiranja i koridinicije samih procesa. Takođe, i kroz razvijanje regionalnog pristupa za smanjenje rizika od katastrofa.

Razvoj ljudskih resursa kroz razvoj obrazovanja, nauke, kulture i istraživanja povećaće dugoročnu kompetitivnost regiona i uticati na regionalni identitet. Za uspješnu integraciju zemalja u EU potrebno je da zemlje u regionu usvoje Lisabonsku strategiju i Evropa 2020. Dok je razvoj ljudskog kapitala u regionu za sada na nacionalnom nivou (koji je značajno ispod nivoa koji je potreban), internacionalizacija znanja uticaće na uvođenje snažne međunarodne komponente u toj oblasti. U tom cilju srednjoročni prioriteta će biti finalizovanje RESPA u potpuno operativnu regionalnu školu, promovisanje reforme visokog obrazovanja, i rad na stvaranju regionalne strategije za istraživanje i razvoj za inovacije na Zapadnom Balkanu.

Parlamentarna saradnja je značajno doprinijela pomirenju u regionu i dobrim susjedskim odnosima. Međutim, ova saradnja će biti jako bitna u vremenu koji dolazi, u kontekstu zajedničkih napora ka harmonizaciji EU propisa. Tako da srednjoročni prioriteti Savjeta u ovoj oblasti su jačanje parlamentarne dimenzije SEECp-a, tj. saradnje nacionalnih parlamenata kroz postojeće regionalne mehanizme.

Regionalni savjet za saradnju će nastaviti u srednjem roku da osigurava političku koordinaciju nad različitim regionalnim inicijativama koje su razvijene pod okripljem Pakta stabilnosti, kao i na novim regionalnim inicijativama koje budu razvijene. Pri čemu je dugoročni cilj i regionalne saradnje i Savjeta za saradnju razvijanje i produblјivanje regionalne saradnje u Jugoistočnoj Evropi u različitim oblastima sa ciljem da zemlje regiona pojedinačno, i region kao cjelina, dostignu standarde za integraciju u evropske i evroatlantske strukture. Dugoročni cilj je i razvijanje kapaciteta zajedničkog (regionalnog) djelovanja, u institucionalnim strukturama EU i NATO, sa ostvarivanjem punopravnog članstva.

7. 4. ODNOS CRNE GORE SA OSTALIM REGIONALNIM INTEGRACIJAMA

Saradnja sa sistemom UN i njenim specijalizovanim institucijama, kao i regionalna saradnja su prioriteti Crne Gore. Saradnja sa UN je realnost i samo će se produblјivati i rasti. Regionalna saradnja je fenomen koji je imao svoje istorijske padove i uspone, ali nešto što će svakako biti obilježje Zapadnog Balkana. Ipak, kada posmatramo međunarodne odnose Crne Gore u dimenziji od jednog vijeka, nameće se saradnja prvenstveno sa Sjedinjenim Američkim Državama, kao starim centrom moći i BRIC-om kao novim centrom moći u svijetu.

Kada govorimo o saradnji sa Sjedinjenim Američkim Državama, moramo govoriti i o saradnji sa Sjevernoameričkim zonom (ugovorom) slobodne trgovine (NAFTA). NAFTA-ugovor o slobodnoj trgovini SAD, Meksika i Kanade stupio je na snagu 1994. godine i podrazumijeva ekonomsko povezivanje dvije najrazvijenije zemlje svijeta i jedne nerazvijene (Meksiko). Osnovni cilj ovog sporazuma je liberalizacija trgovine, ali i liberalizacija finansijskih tržišta. Ovom sporazumu prethodio je Sporazum o slobodnoj trgovini između Sjedinjenih država i Kanade, potpisan još 1989. godine. Stvaranje većeg tržišta, povećane konkurencije i reforme privrede imale su presudan uticaj na povezivanje ovih ekonomija. Kasnije u ovaj integracioni aranžman priključio se i Meksiko, kao jedna nerazvijena zemlja, što je imalo za cilj dinamiziranje trgovine sa zemljama Latinske Amerike.

NAFTA grupacija nastala ugovorom između vlada predstavlja najveću i najbogatiju grupu zemalja, koja će aktivno uticati na sve savremene međunarodne odnose, ekonomske i političke. Mnogi naučnici i političari ukazuju na netipičnost ove grupacije, kao jedinstven spoj najrazvijenijih i manje razvijenih. Tako da nastanak i rad NAFTA pratile su radikalne emocije. NAFTA je prije svega trgovinski aranžman koji podrazumijeva ukidanje carina i uklanjanje kvota, ali NAFTA sporazum sadrži i 900 stranica pravila, koje zemlje moraju da primijene u svojim domaćim zakonima, gdje su sadržani veoma visoki standardi sigurnosti, koji se odnose na meso i povrće.

Tako da se za NAFTAU zasigurno može reći da to nije samo trgovinski već investicioni aranžman, koji nudi nevjerovatan set novih prava i privilegija, koji promovišu realokaciju stranih fabrika, i poslova, privatizaciju i deregulaciju osnovnih usluga kao što je voda, energija i zdravstvo [7.17].

Zagovornici ovakvog tipa integracija NAFTA ukazuju da je ovaj sporazum Meksiku omogućio nešto sporiju liberalizaciju, ali i više investicija iz partnerskih zemalja, otvorio na hiljade novih radnih mjesta koji donose visoke plate, povećao životni standard u USA, Meksiku i Kanadi, unaprijedio standarde životne sredine i transformaciju Meksika, od siromašne zemlje u rastuće tržište za US izvoz. Po mišljenju drugih, NAFTA je donijela smanjenje plata, ukidanje radnih mjesta, derogiranju zdravstvenih, ekoloških, i poljoprivrednih standarda. Poslije više od 15 godina postojanja NAFTE, djelimično je nestao strah Kanađana da će se mnoga radna mjesta ugasiti, zbog seljenja industrija u Meksiko, ali i prisutan strah da će se ostvariti minimalne koristi prilikom investiranja u Meksiko, i bojazan Meksika da će se ovim sporazumom favorizovati neekonomske kategorije poslovanja, gdje bi meksički radnici radili ispod cijene koštanja svog rada, iscrpljivanja resursa i negetivnih efekata na životnu okolinu, usljed nepoštovanja ekoloških normi.

Veze između članica NAFTE na globalnom planu bi mogle ukazati na poželjan presedan o uključivanju manje razvijenih zemalja u integracione procese sa jako razvijenim zemljama. Sa sve većom globalizacijom i promjenama na svjetskom tržištu za očekivati je povezivanje ne samo sa zemljama Latinske Amerike već i Azije i Pacifika.

Ipak, kada govorimo o NAFTAI, radi se o nastojanju Sjedinjenih Država da po ugledu na evropske integracije stvore panamerički ekonomski prostor. Zemlje Latinske Amerike moraju modernizovati i rekonstruisati svoje privrede, zato se kao nužnost javlja potreba za strateškim (američko-kanadskim) partnerstvom. Uključivanje latinoameričkog tržišta, koje je po svojoj veličini značajno veće od tržišta Centralne i Istočne Evrope, pa čak i Jugoistočne Azije, moglo bi uticati da SAD bude manje okupirana tradicionalnim vezama prema Evropi i da se u budućnosti okrenu intenzivnoj saradnji prema Latinskoj Americi i Aziji.

Brazil, Rusija, Indija i Kina takozvani *BRIC*, danas predstavlja najbrže rastuće zemlje, ali i zemlje najbržeg rasta u dekadama koje dolaze. BRIC termin sve češće se koristi da označi ekonomsko i političko udruživanje Brazila, Rusije, Indije i Kine, što će definitivno obilježiti ovaj vijek. Interesantno će biti posmatrati evoluciju veza BRIC zemalja, koje za sada ne pretenduju da budu politička alijansa, kao što je Evropska unija, ili trgovinska organizacija, ali će sigurno imati potencijal da budu veoma moćan ekonomski blok. Generalno je mišljenje da je ovaj termin prvi put upotrijebljen 2001. godine od strane Jim O'Neill ekonomsite za globalna pitanja, investicione banke Goldman Sachs [7.18]. Prema Goldman Sachs prilazu, BRIC kao brzo rastuće ekonomije će do 2050. godine, prestignuti trenutno najbogatije zemlje svijeta.

Četiri zemlje na prvi pogled nemaju puno toga zajedničkog²¹, osim konstatacije da sve još uvijek zaostaju za najrazvijenijim zemljama svijeta. Dvije (Indija i Kina) od njih su stare hiljadugodišnje civilizacije, koje su dosta lutale u modelima razvoja i bile potisnute tokom novovjekovne kolonizacije, jedna (Rusija) je bivša velesila u hladnoratovskoj podjeli svijeta, dok je četvrta (Brazil) država novog svijeta. Dvije među njima bogate su sirovinama, posebno energentima (Brazil, Rusija), a preostale dvije su najmnogoljudnije zemlje svijeta, u kojima će, u ne tako dalekoj budućnosti, biti više korisnika interneta nego u većini drugih zemalja stanovnika, i na čijim će se cestama kotrljati svaki četvrti ili čak treći proizvedeni automobil na planeti.

Ove zemlje obuhvataju preko 25% površine kopna na zemlji, a 40% svjetske populacije. Demografski gledano, radi se o zemljama koje imaju različite trendove: Brazil i Indija imaju konstantni porast stanovništva, koji će se nastaviti možda i do sredine vijeka, Kineski rast se usporava, vjerovatno zbog još uvijek rigidne demografske politike jednog djeteta po porodici, dok Rusija dijeli sudbinu zemalja Zapada u kojima se rađa sve manje djece i gdje stanovništvo stari.

Nakon kraja hladnog rata vlade BRIC-a su inicirale ekonomske i političke reforme koje će omogućiti njihovim zemljama da uđu u svijet svjetske ekonomije. Efekti primijenjenih reformi mogu se pratiti pokazateljima tabele 7.1.

Tabela 7. 1. Glavni pokazatelji

	Index političkih sloboda [*]	Index korupcije ^{**}	Index ekon. Sloboda ^{***}	Uslovi za biznis ^{***}
Brazil	40	4,0	70	122
Rusija	66	2,8	120	106
Indija	45	2,9	104	120
Kina	82	3,5	119	83

Izvor: Hult, Tomas, The BRIC Countries, Global Edge Business Review, Vol 3, No 4, 2009. pg 2.

^{*} 1–30 – slobodne zemlje, 31–60 – djelimično slobodne, 61–100 – neslobodne.

^{**} 10 – najmanji nivo korupcije, 0 – najkoruptivnije zemlje.

^{***} viši rang, bolji rezultat.

Postoje predviđanja da će Kina i Indija, respektivno, postati dominantni globalni snabdjevači proizvodnim dobrima i uslugama, dok će Brazil i Rusija postati dominantni snabdjevači sirovinama. Brazil je dominantan u proizvodnji soje i rude gvožđa, dok Rusija ima ogromne zalihe nafte i prirodnog gasa. Saradnja između ovih zemalja predstavlja logičanu vezu gdje Brazil i Rusija mogu biti snabdjevači robama i sirovinama za velike proizvođačke kapacitete Indije i Kine. Glavne slabosti i prednosti članica BRIC-a date su u Tabeli 7. 2.

Bez obzira na sve prednosti i nedostatke, zemlje BRIC-a su brzorastuće ekonomije koje su krajem 2000. godine činile svega 8% svjetskog BDP-a [7.18], dok na bazi proračuna po metodu kupovne moći u 2007. godini učešće BRIC-a u svjetskoj eko-

²¹ BRIC zemlje nalaze se na različitim kontinentima, imaju različitu istoriju, politički i ekonomski sistem, kulturu i sl.

nomiji poraslo je na 21,4%²². [7.21]. Ipak, ono što je ovim privredama zajedničko je to da su najbrže rastuće ekonomije, a u periodu 2002-2007. godine prosječne godišnje stope privrednog rasta su 3,7% u Brazilu, 6,9% u Rusiji, 7,9% u Indiji i 10,4% u Kini. Popularne projekcije ukazuju da kombinacija privreda u BRIC-u predstavljaće jako moćnu grupu zemalja koja će prestići G 7²³, čak i do 2041. godine [7.19]. Iako ove četiri zemlje ne predstavljaju političku alijansu, 16. maja 2008. godine, sastale su se u Jokaterinburgu, gradu u Rusiji, gdje su diskutovali o mnogim veoma važnim ekonomskim, kao i političkim problemima na globalnom nivou, za očekivati je da saradnja ovih zemalja kroz vrijeme bude sve tješnja.

Tabela 7.2. Prednosti i slabosti zemalja BRIC-a

Zemlja	Glavne prednosti:	Glavne slabosti:
Brazil	Brazil raspolaže obilnim i različitim prirodnim resursima, relativno diversifikovanom ekonomijom i povoljnim troškovima radne snage.	Neadekvatna i nedostajuća „socijalna” infrastruktura (putevu, željeznice, luke, energetska infrastruktura), značajan javni dug.
Rusija	Rusija ima bogatstvo prirodnih resursa, obučenu radnu snagu, relativnu političku stabilnost, što čini jakom i regionalnu i energetska poziciju Rusije.	Investiciona stopa je niska, najniža među rastućim ekonomijama, što rezultira zaostajućom kompetitivnosti industrijskog sektora i nedostatkom kapitalne opreme.
Indija	Privatne indijske kompanije su glavna snaga razvoja zemlje, posebno zbog prednosti u nekoliko sektora: informacionih tehnologija, „outsourcing-a”, farmaceutske i tekstilne industrije	Uprkos stvarnom progresu, finansijska situacija u javnom sektoru je primarna indijska slabost.
Kina	Industrijska kompetitivnost i diversifikovanost je jako povoljno uticala na kinesku trgovinu sa ostatkom svijeta, a snažne strane investicije unapređuju ekonomsku snagu Kine.	Brojne slabosti i dalje postoje u Kini u brojnim područjima, pitanje životne okoline koje ugrožava održivi razvoj, povećanje nejednakosti i socijalnih tenzija, kao i preveliki kapaciteti koji prijete nekim industrijskim i trgovinskim sektorima.

Izvor: Hult, Tomas, The BRIC Countries, Global Edge Business Review, Vol 3, No 4, 2009. pg 2.

Svjetsku privredu pogađa velika svjetska kriza nastala 2007. godine na američkom finansijskom tržištu, što sve više upućuje na zemlje ove „grupacije”. Usporeni rast koji snažno pogađa visokorazvijene, odražava se i na ostale zemlje, ali zemlje BRIC-a i u ovim uslovima i dalje rastu²⁴ i predstavljajuće motor svjetskog oporavka.

²² Učešće visokorazvijениh i dalje čini više od 50% svjetske ekonomije.

²³ Grupa sedam (G 7) je organizacija sedam vodećih industrijskih zemalja svijeta — Francuske, Nemačke (Zapadne Nemačke do 1991), Italije, Japana, Velike Britanije, Sjedinjenih Država (G6, 1975), Kanade (G7, 1976).

²⁴ Sporije nego do sada.

Krizne i postkrizne godine utiće da BRIC, posebno Kina i Indija, budu glavna, ali i trajna lokacija međunarodnog biznisa, što će značajno uticati na dalju ekspanziju ovih ekonomija.

Usporavanje globalnog rasta utiče i na ove zemlje, gdje će Kina i Brazil biti suočene sa slabijom tražnjom i izvozom roba na američko i evropsko tržište. Indija sa smanjivanjem tražnje usluga orijentisanih ka razvijenim zemljama, dok će Rusija biti najranjivija zbog pada cijena energetskega sektora. Ipak, snažna domaća tražnja²⁵, koja je razvijana tokom godina buma predstavljaće motor razvoja ovih zemalja. Visoke devizne rezerve BRIC zemalja omogućiće značajna javna ulaganja koje će podržati domaći rast (što većina manje razvijenih nema na raspolaganju). Rast javnih investicija kroz investicije u infrastrukturu u velikoj mjeri će unaprijediti biznis ambijent u ovim zemljama i stvaranje novih radnih mjesta. Po mnogim procjenama u godinama krize, ekonomije ovih zemalja generiraće 70% svjetskog rasta [7.22]. Prema riječima Jima O'Neilla, ovakva situacija na svjetskim tržištima događa se samo jednom u generaciji, „svijet je na pragu redistribucije ekonomskih snaga”.

BRIC zemlje su veoma važan ekonomski, politički partner i njihova uloga u svjetskoj ekonomiji će samo rasti. Tako da ne čudi što je izjava C. Eltschinger-a postala globalna poslovna krilatica: „Ako nijesu prisutan u Kini, nijesi u igri, ne postojiš” [7.23].

Saradnja sa zemljama BRIC-a je savremenost političkih i ekonomskih procesa ovog vijeka koja će se nametati kroz različit miks saradnje i konkurencije. Crna Gora će neizostavno saradivati sa ovim zemljama u srednjem i dugom roku, sa nekima od njih ima tradicionalno dobre odnose (Rusija i Kina), a sa ostatkom BRIC-a odnose treba izgrađivati i produbljivati. Ipak, imajući u vidu rastojanje između tržišta i disproporcijalnost u veličini tržišta, u srednjem roku očekivati je skromnu saradnju, koja će više ići u domenu izgradnje odnosa između partnera. U dugom roku vid saradnje Crne Gore sa BRIC zemljama će se odvijati uglavnom kroz odnose EU i ovog moćnog ekonomskog bloka, a u manjem obimu na bilateralnom nivou.

Ekonomska saradnja zemalja BRIC-a i EU podrazumijevaće neproporcionalnu tražnju (zbog rastuće populacije) za više sofisticiranim i visokokvalitetnim proizvodima, što stvara ogromne mogućnosti EU kompanijama za izvoz i veliko tržište za SDI. U okviru ovih izvoznih mogućnosti EU tržišta, mogu se stvoriti mogućnosti za neka crnogorska preduzeća da zajedno sa svojim evropskim partnerima²⁶ učestvuju u ponudi roba i kapitalnih dobara na BRIC tržištu. Što se tiče sektora preduzeća, konkurencija u oblasti visokih tehnologija i industrijskih proizvoda je velika, a od strane BRIC-a će se stalno povećati, kako na tržištu EU tako i na tržištu trećih zemalja. Vremenom konkurentski pritisak će biti manji od Kine, ali Brazil, Indija i Rusija više će biti orijentisane na ekspanziju izvozne politike i spolja orijentisan rast. Kina, posljednjih godina, proklamuje više razvoj orijentisan ka domaćem trži-

²⁵ U 2007. godini nivo domaće tražnje kao dio BDP-a je iznosio 35% u Kini, 48% u Rusiji, 54,1% u Indiji i 61% u Brazilu.

²⁶ U početnim faza izlaska na ovo tržište.

štu u budućnosti²⁷, što će uticati na stvaranje „ogromnih biznis mogućnosti za cijeli svijet,“²⁸ [7.24].

Sa povećanjem i kompleksnosti ekonomskih relacija, tokom vremena, biće neophodno i lokalno prisustvo kompanija. Tako da se mala i srednja preduzeća-SME preduzeća, mogu suočiti sa problemima investiranja u udaljena tržišta, prije nego što bi to bio slučaj kod velikih kompanija. Treba napomenuti da je investiranje i operativnost biznisa u zemljama BRIC-a i dalje otežano kroz prisustvo brojnih ograničenja stranim investicijama, postojanje snažnih državnih monopola i sl.²⁹, što otežava poslovanje SME preduzeća. Ipak, u ocjeni budućih odnosa treba uzeti u obzir i mijenjanje samih zemalja BRIC-a. Veliki pritisak konkurencije BRIC zemalja je evidentan i rašće u budućnosti, što zahtijeva prisustvo velikih kompanija, planski i strateški pristup ovim tržištima.

S druge strane, Crna Gora može biti zanimljiva destinacija za investicionu aktivnost BRIC zemalja, radi približavanja bogatom evropskom tržištu. Buduće članstvo u Evropskoj uniji, relativna blizina evropskog tržišta, izlaz na more, uz obučenu i relativno jeftinu radnu snagu neke su od povoljnosti. Ipak, investicione mogućnosti ne dolaze same od sebe, treba ih pažljivo planirati i prepremati, sagledati lokalnu konkurenciju, identifikovati one potencijale koje bi bili od interesa za investitore. U tom cilju, da bi se što bolje pripremili kao jedna od potencijalnih destinacija, treba intenzivirati i razvijati bilateralne odnose sa BRIC zemljama, kako političke tako i ekonomske.

7. 5. MEĐUNARODNE NEVLADINE ORGANIZACIJE U RAZLIČITIM PODRUČJIMA I SARADNJA CRNE GORE S NJIMA

Međunarodne nevladine organizacije čine „širi” pojam međunarodnih organizacija, a uglavnom podrazumijevaju organizacije koje okupljaju subjekte privatnog sektora, tj. grupe pojedinaca ili udruženja dobrovoljno okupljene radi ostvarivanja nekog cilja. Za mnoge autore važna je činjenica da one okupljaju članstvo iz različitih država, kao i to da su to neprofitne organizacije³⁰. Postojanje međunarodnih nevladinih organizacija karakterišu brojne definicije i razni autori imaju svoje viđenje o najvažnijim elementima ovih organizacija, a razlog za to je što je i sami svijet ovih organizacija veoma raznolik [7.25]. Procesi njihovog nastajanja, promjena, spajanja

²⁷ Što će uticati na domaći rast i snažno povećanje životnog standarda stanovništva, i konačno iskorjenjivanje siromaštva, jer 1/3 najsiromašnijeg stanovništva i dalje živi u Kini.

²⁸ Kina će razvijati nerazvijeni sektor usluga, modernizovati poljoprivredu, a ostale zemlje će ići na diversifikaciju svoje industrijske strukture, ukupni razvoj ovih zemalja uticaće na stalni razvoj domaće infrastrukture (transportne, energetske, telekomunikacione i zaštite životne okoline), što će pružiti mnogo novih mogućnosti.

²⁹ Posebno u Kini.

³⁰ Zhatijev za neprofitnim karakterom međunarodnih nevladinih organizacija predstavlja jedino razgraničenje ovih organizacija od multinacionalnih kompanija.

i razdvajanja odvijaju se svakodnevno, tako da je teško pratiti ove brojne promjene. Takođe, broj međunarodnih nevladinih organizacija je veliki, što dodatno otežava praćenje rada i karakteristike. Raznolikost vlada i samim imenima ovih organizacija, kao što su: akademije, savezi, agencije, centri, odbori, društva, organizacije i sl.

Međunarodne nevladine organizacije ipak bismo mogli sažetije definisati kao organizacije međunarodne po svom članstvu, nevladine po članstvu i djelovanju i neprofitne po svojim ciljevima. Sami rad i struktura ovih organizacija definisana je statutima ovih organizacija, koji poštuju pravni poredak zemlje u kojoj je organizacija registrovana. Statuti organizacija se još i zovu „ustavi” organizacija gdje je definisan djelokrug i ciljevi organizacije, ponekad i i same metode djelovanja.

Strukturu međunarodnih nevladinih organizacija mogu činiti: nacionalna udruženja, neke organizacije daju mogućnost neposrednog individualnog članstva (ako u nekoj zemlji nema adekvatnog nacionalnog udruženja), a postoje neke organizacije koje okupljaju isključivo pojedince. Bez obzira na to o kojoj se strukturi radilo, međunarodne nevladine organizacije karakteriše izuzetna složenost. Jedan oblik složenih organizacija predstavljaju „organizacije kišobrani,”-koje predstavljaju velike organizacije, koje u svom članstvu okupljaju druge međunarodne nevladine organizacije. Ovim vidom organizovanja izbjegava se nepotrebno dupliranje nadležnosti i funkcija nevladinih organizacija. Drugi oblik možemo naći u primjeru Međunarodnog crvenog krsta, koji je sastavljen od međunarodnog odbora Crvenog krsta, koji čini jezgro³¹, Međunarodne federacije nacionalnih društava Crvenog krsta i Crvenog polumjeseca. Svaka od ove tri organizacije zadržava svoju nezavisnost.

Pored primjetne raznolikosti međunarodnih organizacija, ipak je moguće govoriti o uobičajenoj organizacionoj strukturi ovih organizacija. Plenarni organ u vidu Generalne skupštine (kongresa ili vijeća) je najviši organ i sastoji se od predstavnika svih članova organizacije. Ovaj organ sastaje se periodično, u tačno definisanim intervalima koji su definisani Statutom organizacije, gdje se odlučuje o izmjenama i dopunama Statuta, opštoj politici organizacije, prijemu novih članova i isključenju iz članstva. Izvršni organ međunarodnih nevladinih organizacija je obično „Izvršni odbor”, u čiju nadležnost spada izvršavanje odluka i sprovođenje politike koju utvrđuje plenarni organ. U insitucionalnoj strukturi nalaze se administrativno-tehnički organ, pomoćni organ, sekretar i sl.

Područje djelovanja međunarodnih nevladinih organizacija je široko, tako da danas nema područja ljudske djelatnosti koja ne pokriva djelatnost ovih organizacija, od područja religije, humanitarne djelatnosti, medicine, prava, nauke, javnog informisanja, prosvjeta, sporta, rada zaštite ljudskih prava, zaštite čovjekove okoline i sl.

Područje zaštite čovjekove okoline je sigurno jedna od najzanimljivijih aktivnosti međunarodnih nevladinih organizacija. Uloga ovih organizacija posebno je dobila na značaju početkom prošlog vijeka, a vremenom su samo dobijale na značaju i aktuelnosti. Međunarodno istraživačko vijeće osnovano je u Londonu još daleke 1919. godine, koje je kasnije rekonstruisano Međunarodni savjet za nauku (ICSU).

³¹ Članstvo čine samo državljani Švajcarske.

Vremenom bliska saradnja ovog Međunarodnog savjeta i Uneska, dovela je do stvaranja Svjetske unija za očuvanje prirode i prirodnih izvora (IUCN), 1956. godine.

Organizacije kao što su IUCN i ICSU u svom članstvu okupljaju vlade, vladine agencije ili međuvladine kao i nevladine organizacije. Svjetski fond za prirodu (WWF) osnovan je 1961. godine, sa ciljem da kroz međunarodna i nacionalna tijela, ali i pojedince djeluje na očuvanje svjetske faune, flore, šuma, vode, zemljišta i ostalih resursa. Sa sve većim značajem koje pitanja životne okoline imaju i razvojem svijesti o važnosti ovog pitanja nastaju i nove međunarodne nevladine organizacije na ovom području. Međunarodni institut za okolinu i razvoj nastaje 1971. godine, a i organizacije Friends of Earth (1969. godine) i Greenpeace (1971). Sredina sedamdesetih godina dovodi do osnivanja Ekološkog centra za vezu (ELC) radi povezivanja međunarodnih nevladinih organizacija s tijelima i programima Ujedinjenih nacija na svom području djelovanja. Osnivanje ovog centra značajno je uticalo na povezivanje i jaču saradnju brojnih međunarodnih nevladinih organizacija. Tako da se kroz rad ovog centra uključuje sve više nevladinih organizacija iz zemalja u razvoju.

Tokom osamdesetih godina značajno raste značaj i uticaj ovih međunarodnih nevladinih organizacija, što se može vidjeti iz povećanja članstva kao i kroz sve intenzivniju saradnju sa UN i njenim specijalizovanim institucijama. Tako da dolazi do osnivanja Instituta za svjetske izvore (WRI) 1982. godine. I pored velikog broja međunarodnih nevladinih organizacija koje imaju u fokusu zaštitu životne okoline, koje su različite i po sastavu, sposobnostima, taktici i političkoj orijentaciji, one danas postaju nezaobilazan akter na ovom području međunarodne saradnje.

Crna Gora kao buduća zemlja članica EU, takođe mora jako voditi računa o zaštiti životne okoline, problemima ekologije i resursima. U tom domenu saradnja i aktivnost brojnih nevladinih organizacija (međunarodnih ili ne) i njihov uticaj imaće veliku ulogu u rješavanju vitalnih pitanja za zemlju. Posebno imajući u vidu da EU ima veoma visoke standarde u domenu životne okoline.

Poštovanje ovih ekoloških standarda je veoma zahtjevno vremenski, kadrovski i finansijski. Tako da Crna Gora treba da osposobljava svoje kapacitete u ovom pravcu. Treba posebno istaći da se ekonomski ciljevi (ekonomičnosti i efikasnosti) i ekološki ciljevi koji su neizostavni, vrlo često „ne idu ruku pod ruku”. Tako da će budućí razvoj, donošenje „ekološki” i ekonomskih opravdanih odluka, sve više biti predmet aktivne debate svih učesnika, a uticaj ovih međunarodnih organizacija biće nezaobilazan.